

aer

Arbetsmarknads-
ekonomiska
rådet

Hur fungerar kollektivavtalen?

Lars Calmfors

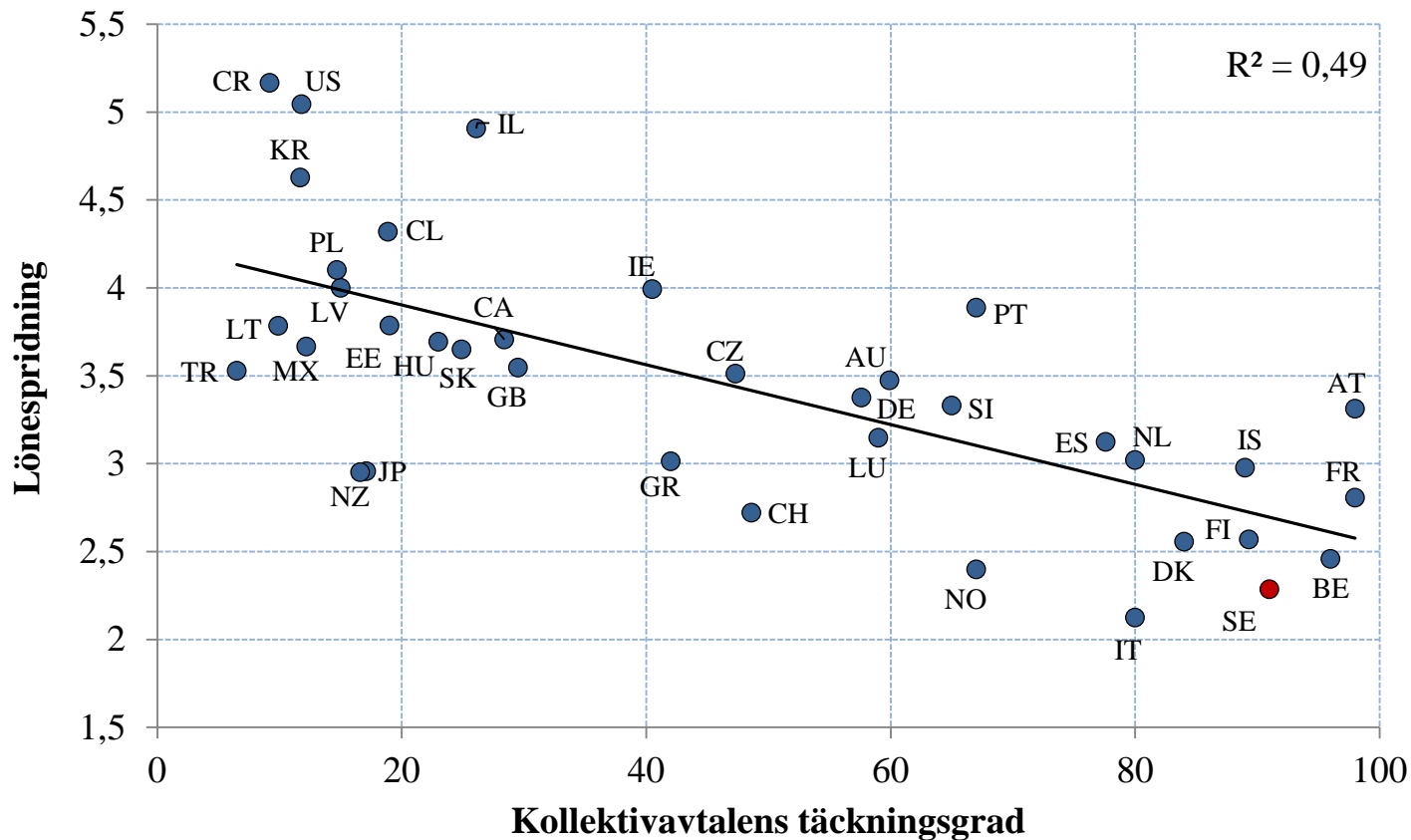
TCO

25/5-2018

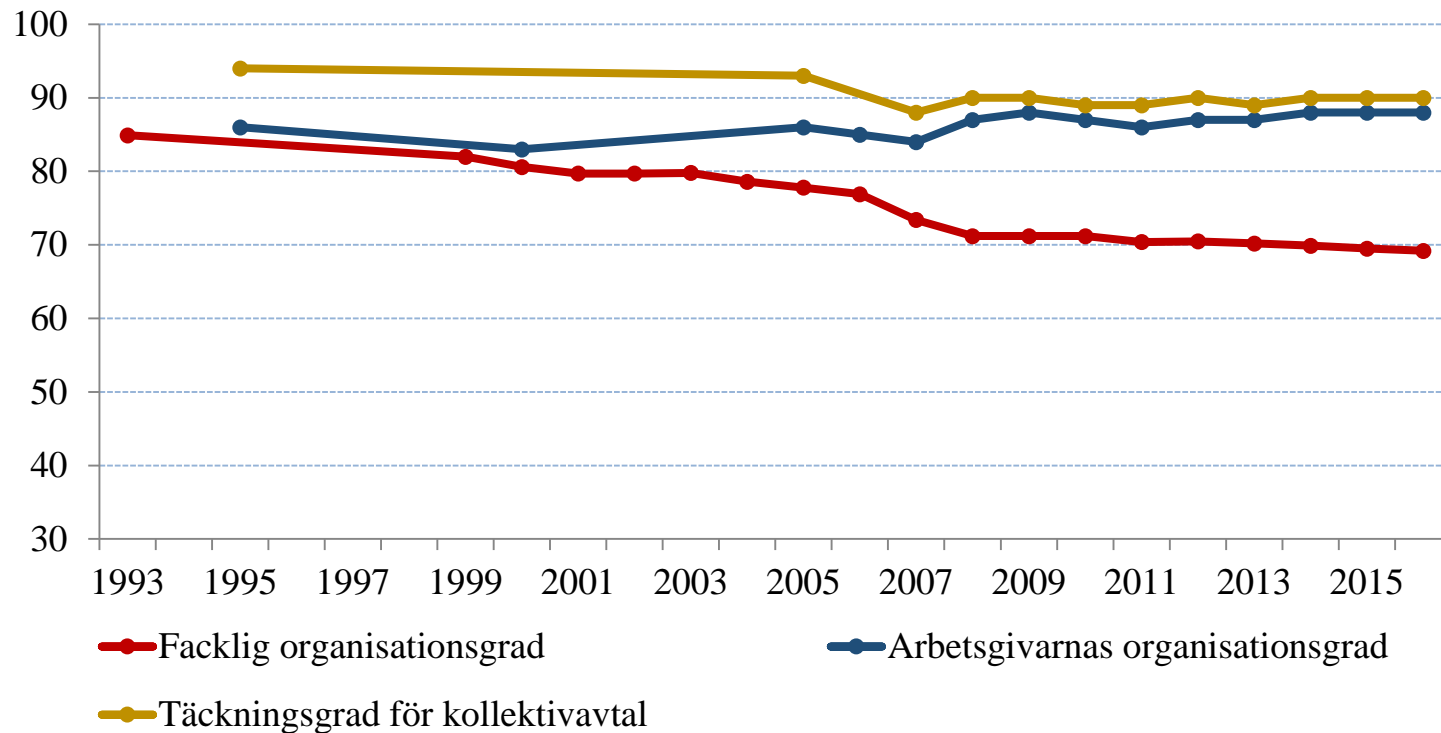
Två synsätt på kollektivavtal

1. Ekonomisk snedvridning
 - Icke marknadskonform lönenivå
 - Icke marknadskonform lönesammanpressning
2. Effektivitetshöjande
 - Motverka arbetsgivares marknadsmakt
 - Jämn spelplan för företag
 - Kollektiv försäkringsinstitution
 - Standardiserade paketlösningar som sänker transaktionskostnaderna

Lönespridning (P90/P10) och kollektivavtalens täckningsgrad i olika länder

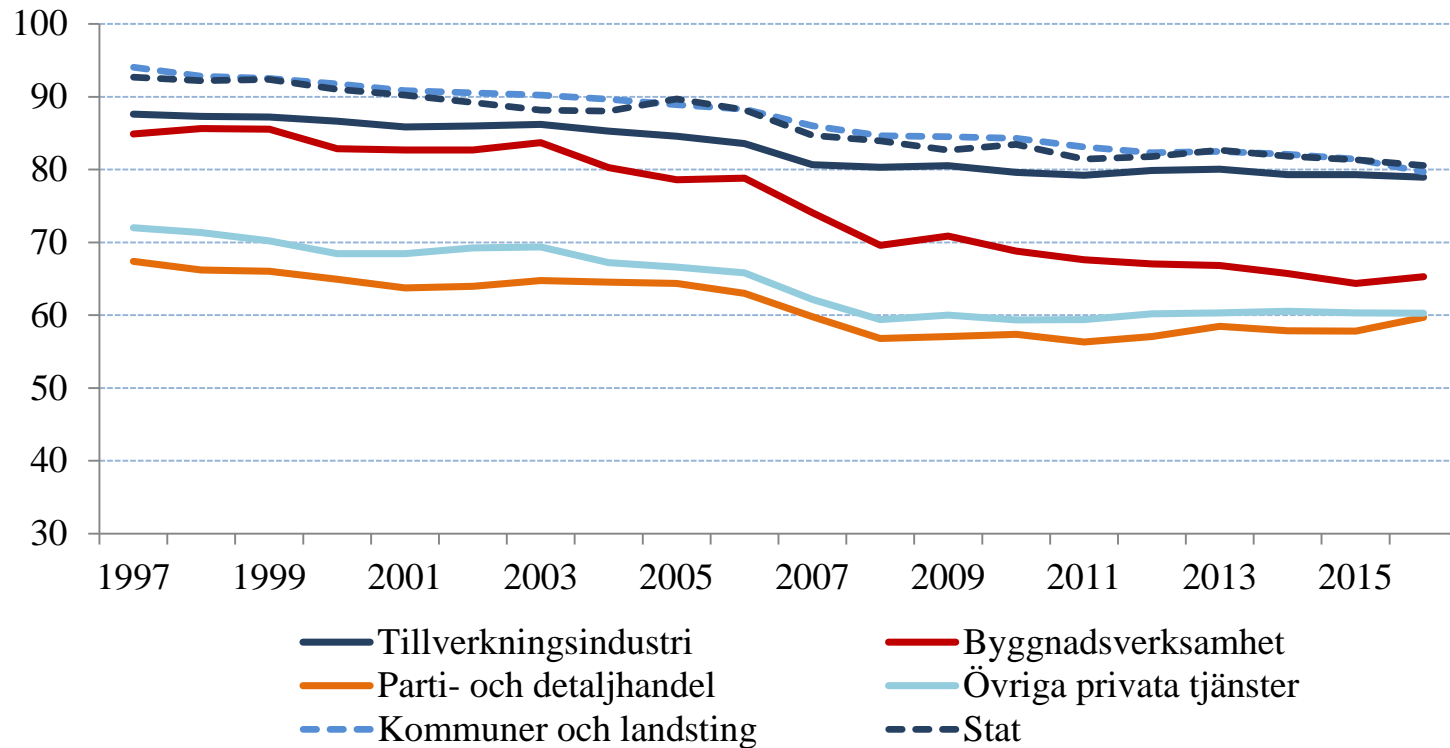
Kollektivavtalens täckningsgrad och organisationsgraden för fack och arbetsgivare, hela ekonomin

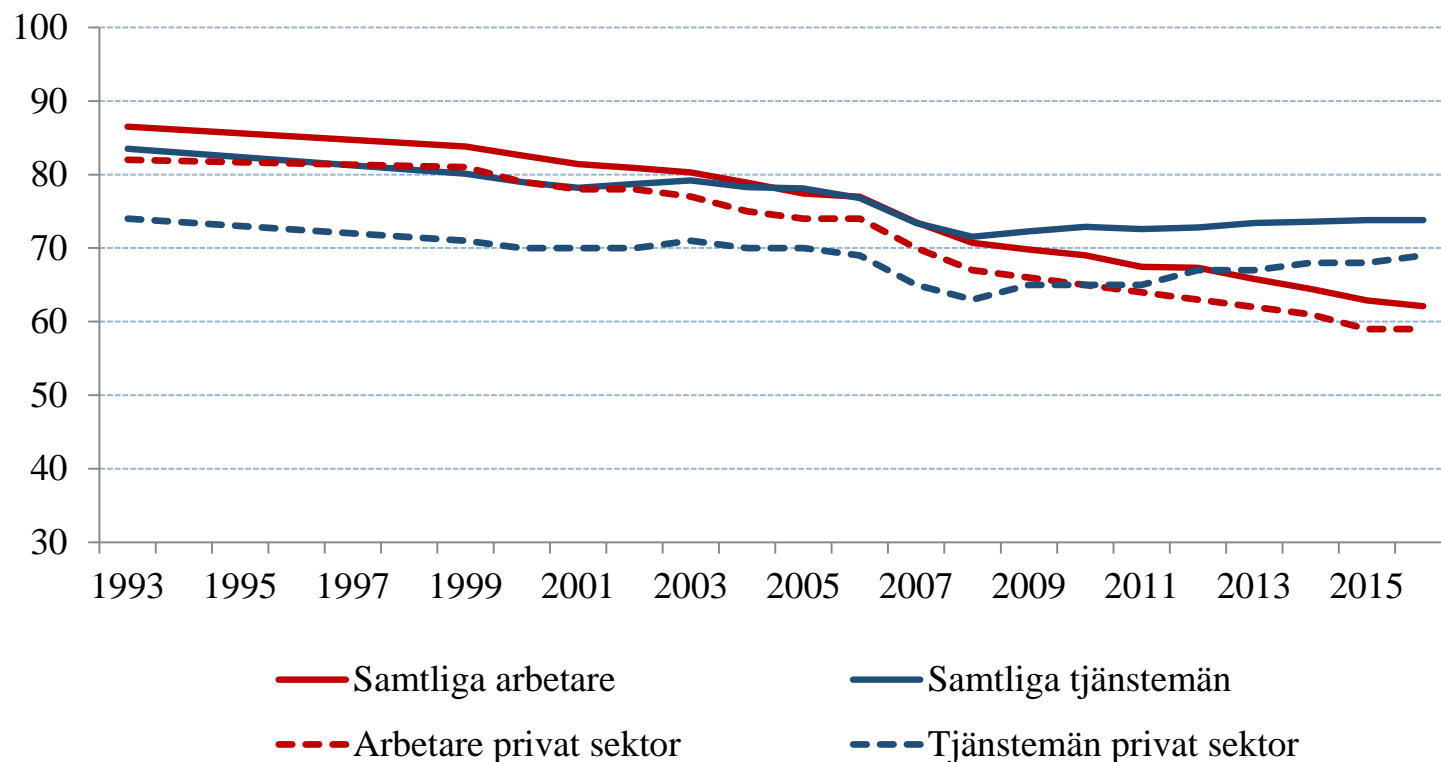
Rapportens utgångspunkt

- Sjunkande facklig organisationsgrad minskar på sikt fackets möjligheter att tvinga fram kollektivavtal
- Det är i växande grad arbetsgivarsidan som upprätthåller kollektivavtalssystemet
- Därför allt viktigare att företagen ser kollektivavtalen som attraktiva
- Därför fokuserar rapporten på företagens syn på kollektivavtalen

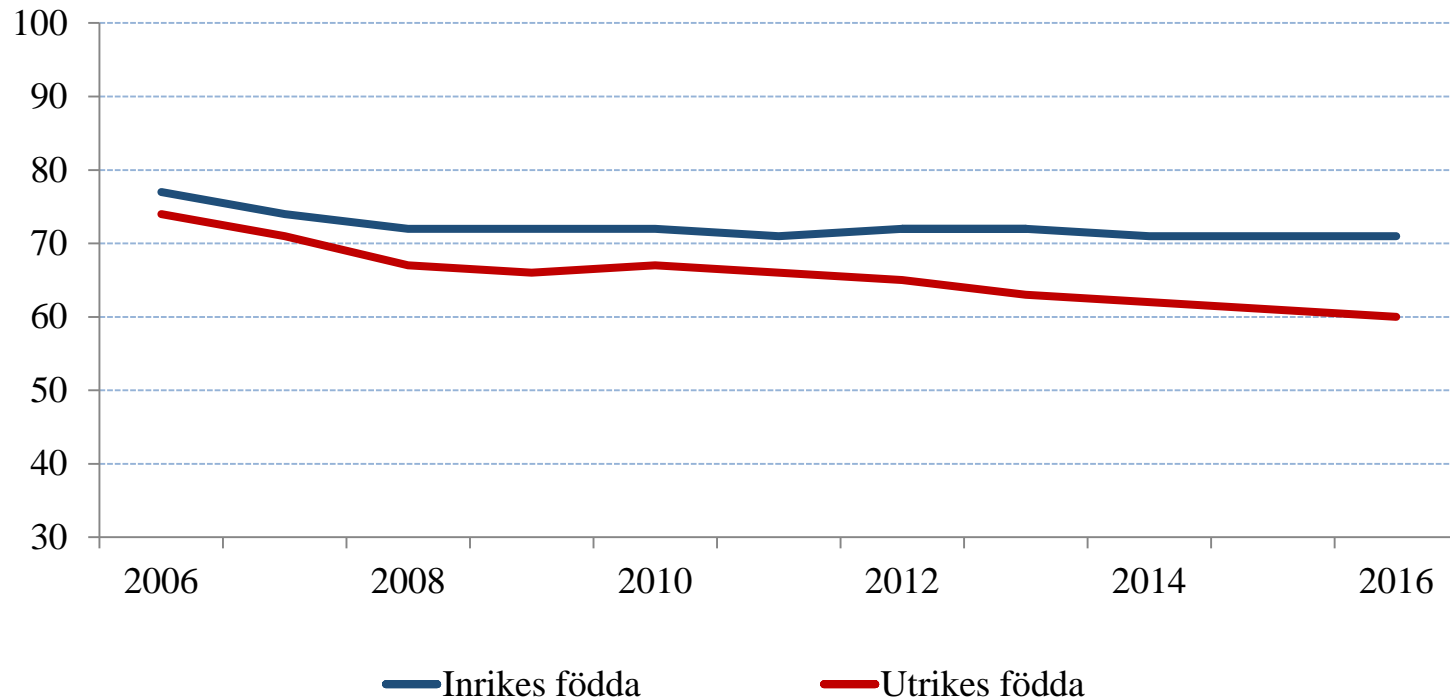
Facklig organisationsgrad efter sektor och bransch

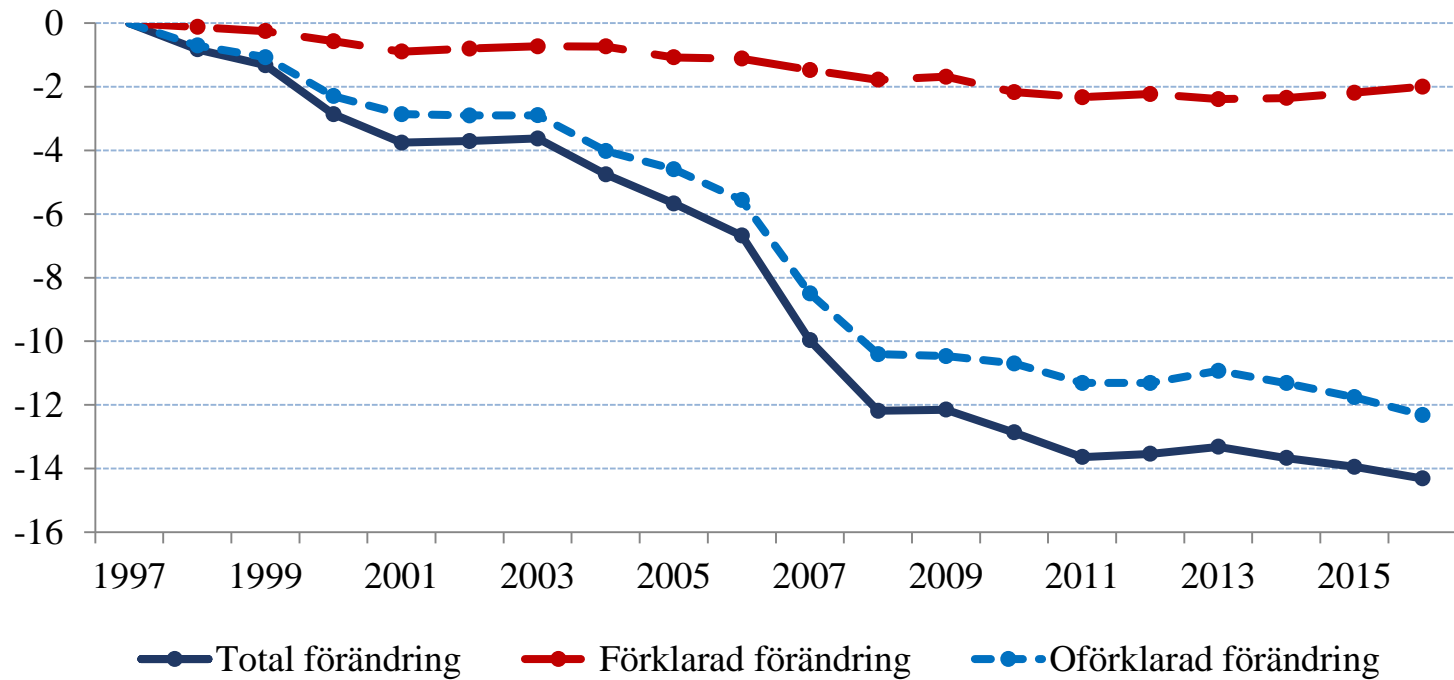
Facklig organisationsgrad bland arbetare och tjänstemän i privat sektor respektive hela ekonomin

Facklig organisationsgrad bland inrikes och utrikes födda, hela ekonomin

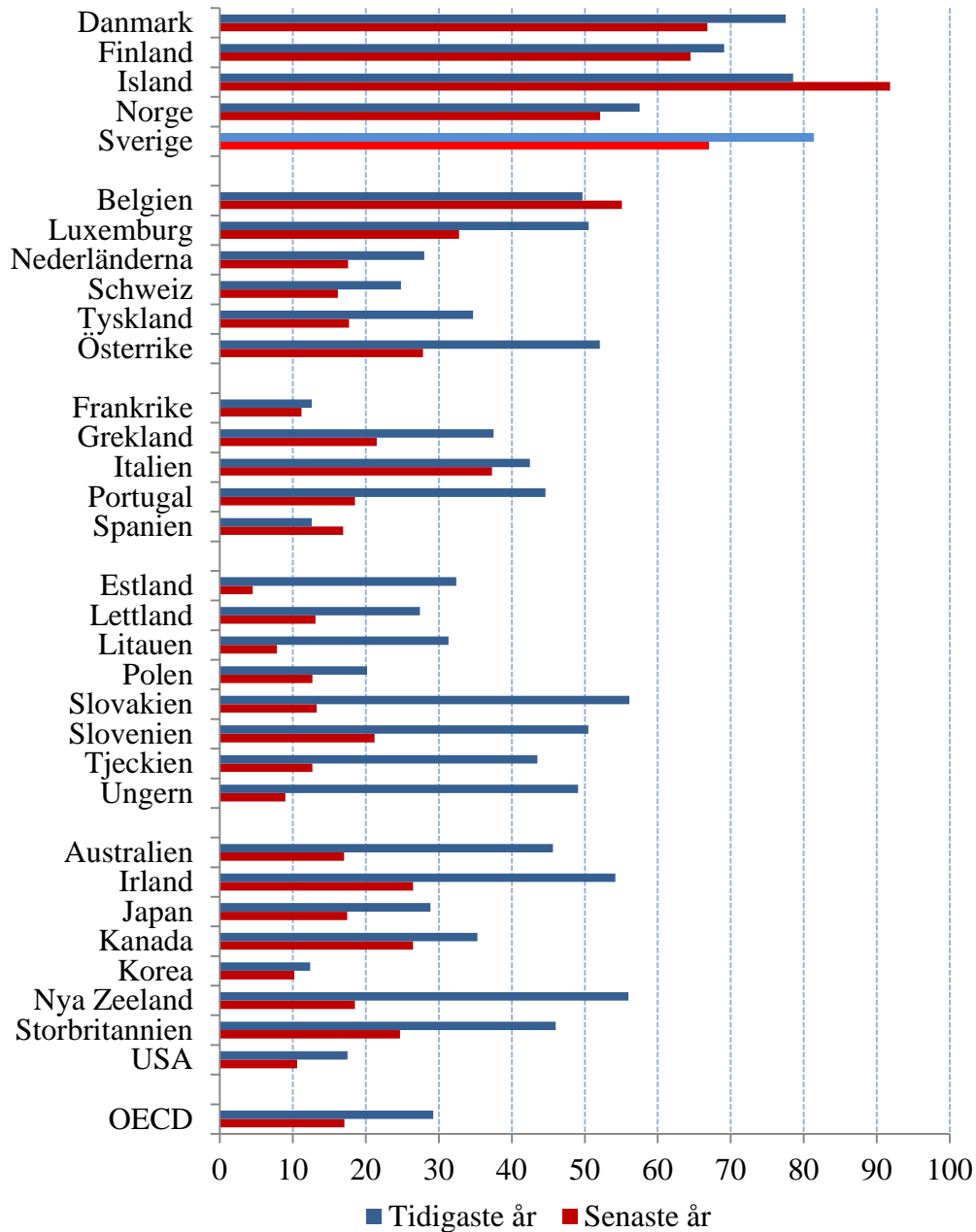
Förklarad och oförklarad förändring i facklig organisationsgrad, procentenheter

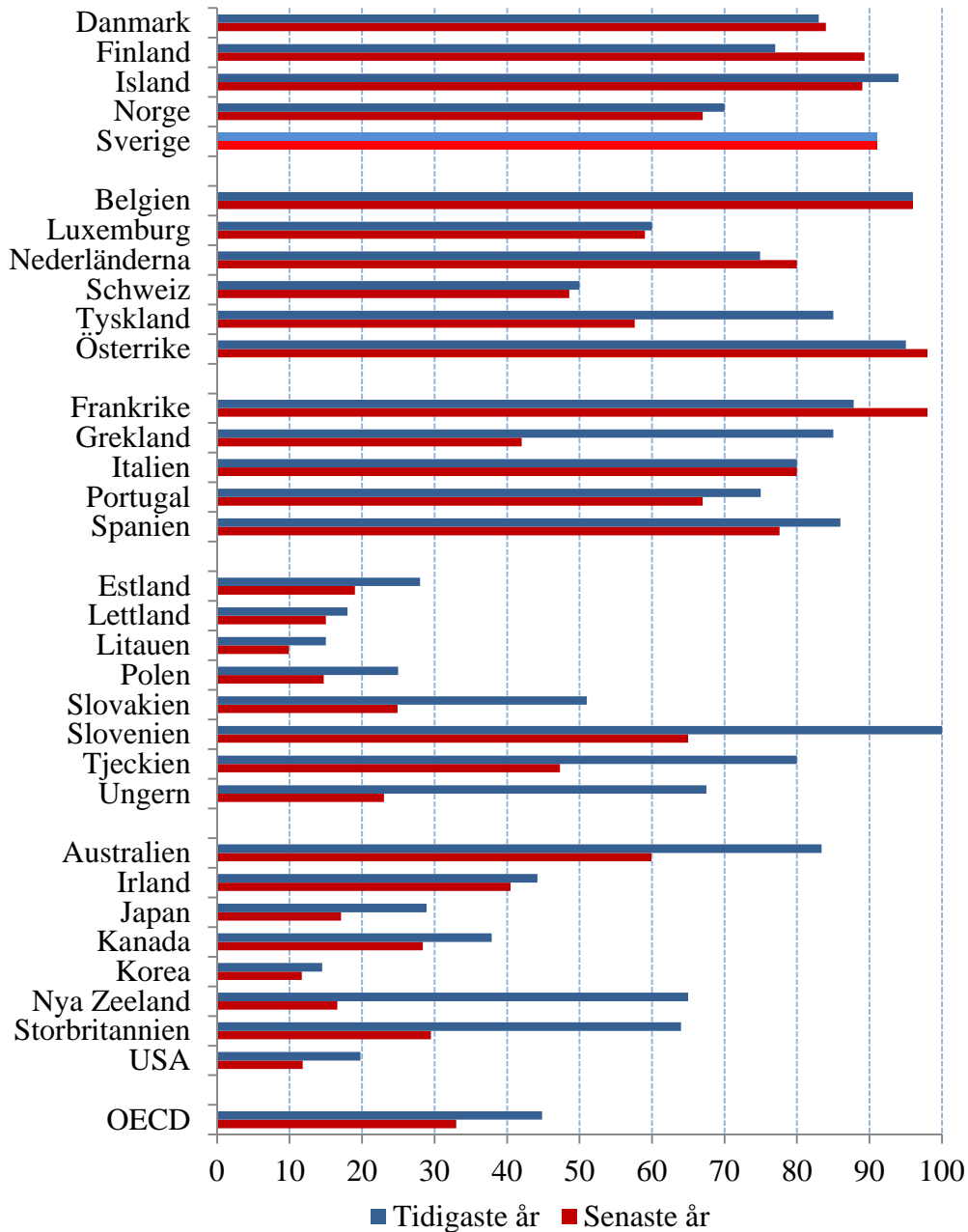
Orsaker till den minskade fackliga organisationsgraden i Sverige

- Strukturella förändringar av arbetskraftens fördelning mellan olika sektorer/branscher och sammansättning kan bara förklara en liten del
- Alliansregeringens arbetsmarknadsreformer
 - Avskaffad avdragsrätt för fackavgifter
 - Lägre a-kassa
 - Höjda a-kasseavgifter
- Långsiktig trend
 - Förskjutning från kollektivistiska till individualistiska värderingar

Facklig organisationsgrad i olika länder

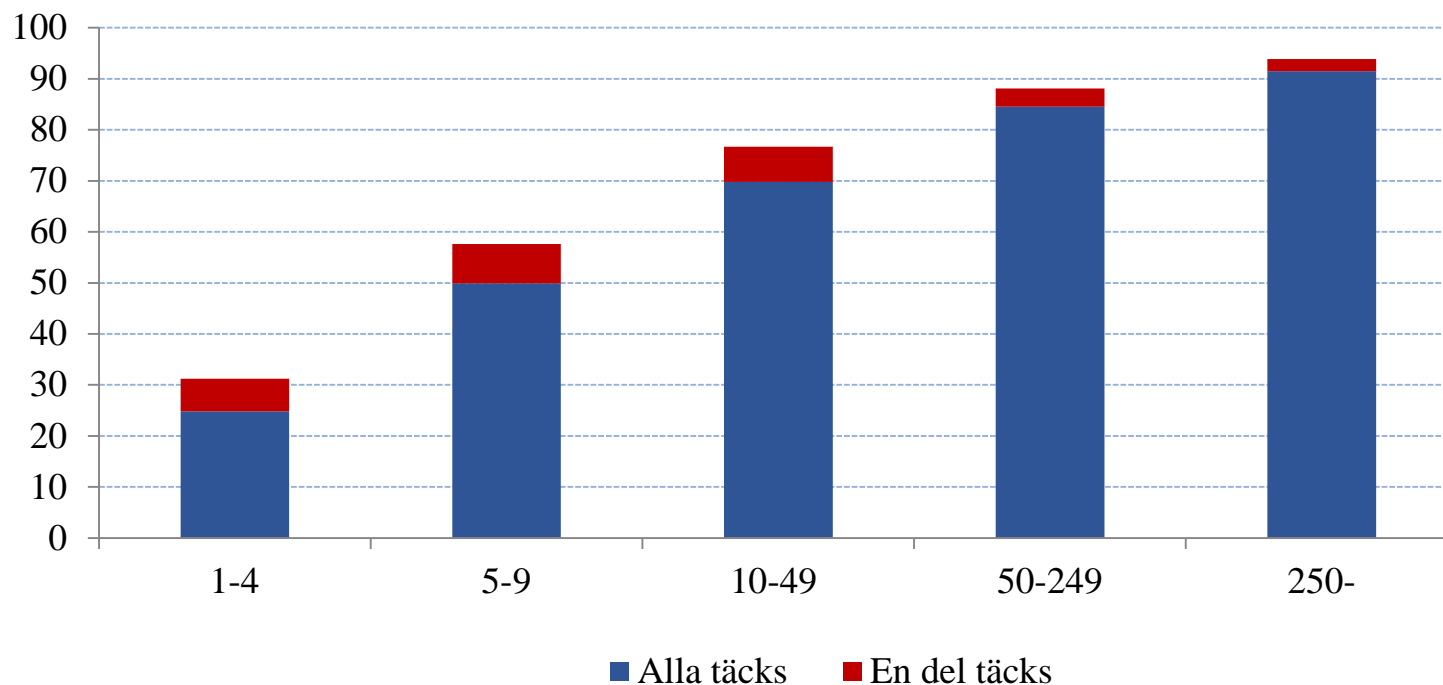
Täckningsgrad för kollektivavtal i olika länder

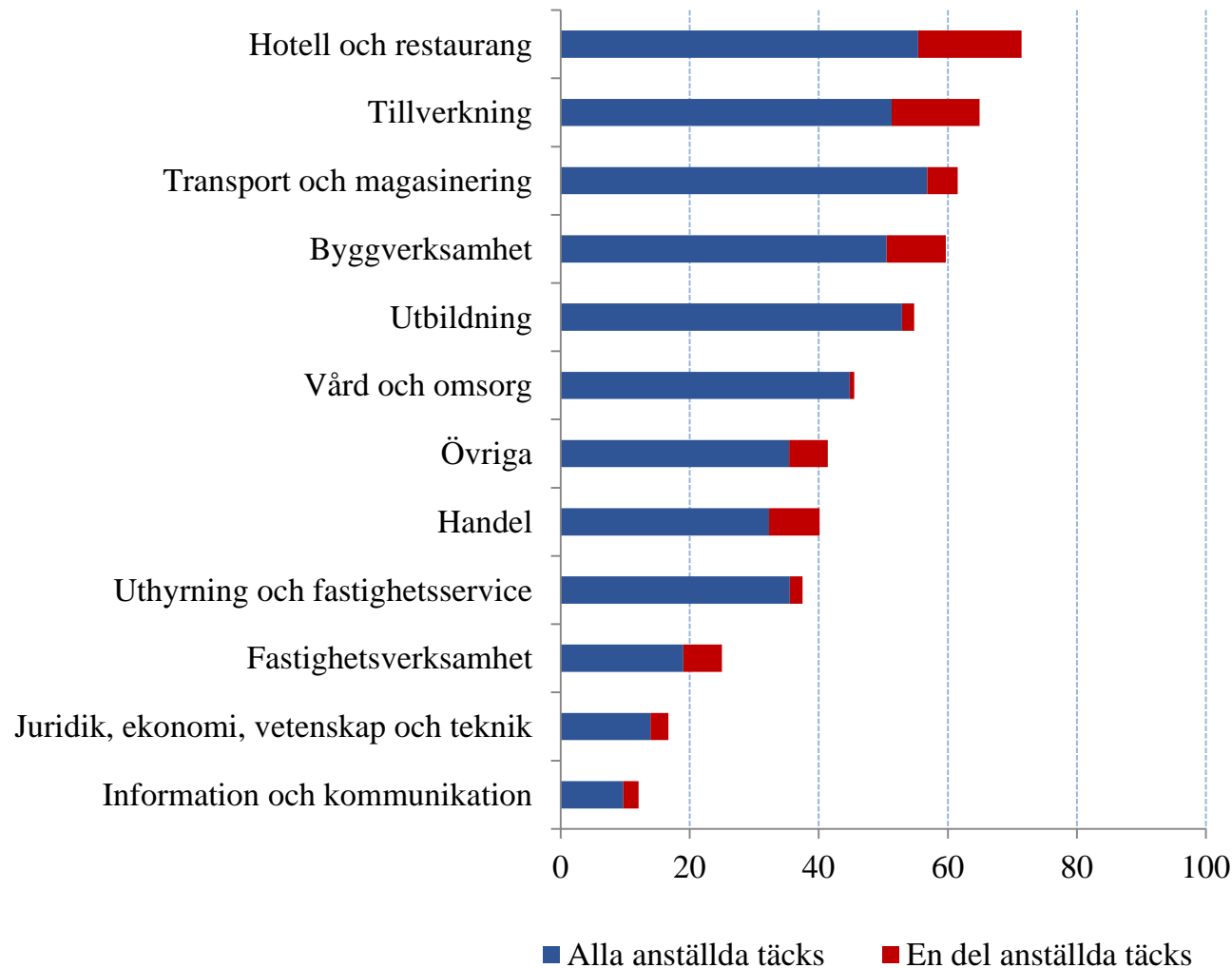
Intressant jämföra med Tyskland

- Exempel på att ett väletablerat kollektivavtalssystem liknande det svenska kan genomgå mycket stora förändringar
- Ekonomisk kris i Tyskland efter återföreningen
 - Tyskland var "Europas sjuke man"
- Företagen krävde större löneflexibilitet
 - Många företag övergav kollektivavtalen
 - Facket kunde inte stå emot
- Den fackliga organisationsgraden kan ha fallit under en **kritisk nivå (tipping point)**

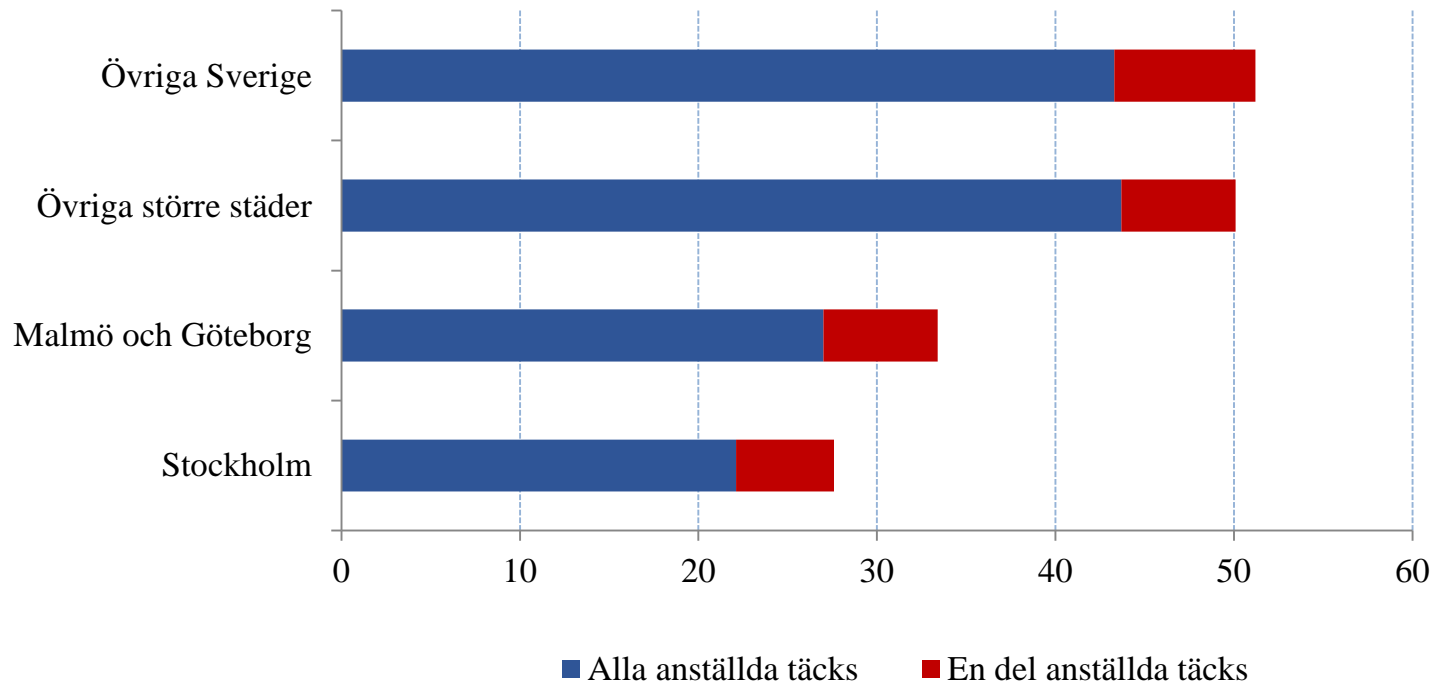
Kollektivavtalens täckningsgrad efter antal anställda i företagen

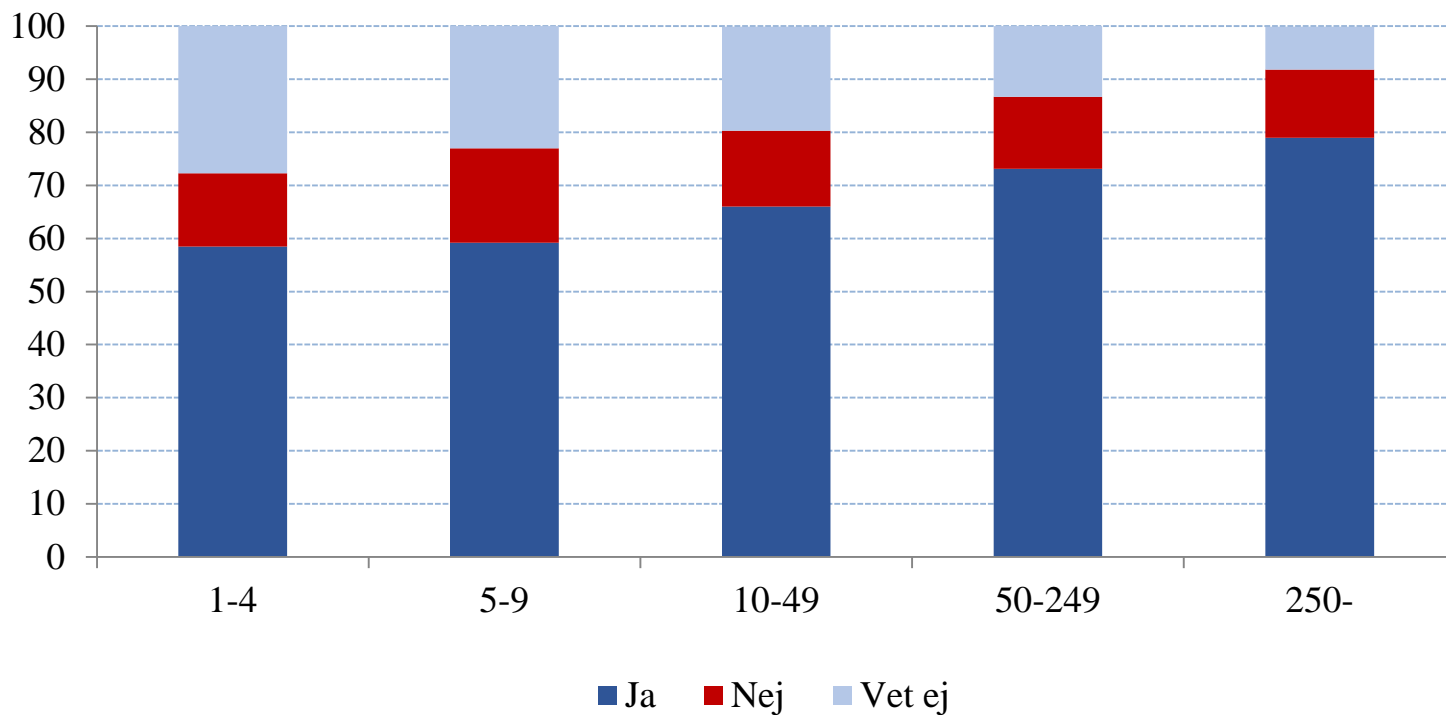
Kollektivavtalens täckningsgrad efter bransch

Kollektivavtalens täckningsgrad efter region

Andel företag med avtal som fortsatt skulle vilja ha det om fackets möjligheter att tvinga fram avtal försvagades, efter antal anställda

Företagens syn på kollektivavtalen

	<i>Företag med kollektivavtal</i>	<i>Företag utan kollektivavtal</i>
Påstående	Kollektivavtalet...	Ett kollektivavtal skulle...
...innehåller/innebära ett färdigt paket	3,1	1,8***
...förbättrar/förbättra relationen mellan företaget och de anställda.	3,3***	1,7***
...gör/göra det lättare att sätta olika löner för olika anställda	2,6***	1,8***
...ger/ge företaget ett bra anseende.	3,5***	1,9***
...är/vara krångligt och kräver/kräva mycket administration.	2,9**	3,9***
...gör/göra det svårt att anpassa lönerna till hur bra det går för företaget.	3,3***	3,5***
...gör/göra det svårt att sätta olika löner för olika anställda.	3,1	3,3***
...ger/ge en för hög kostnadsnivå i företaget.	3,0	2,7***
...innebär/innebära för höga minimilöner.	3,1	2,1***
...gör/göra det svårt att anpassa arbetstidens längd och förläggning.	3,1	3,3***
...gör/göra det svårt att bestämma andra anställningsvillkor.	3,0	3,7***

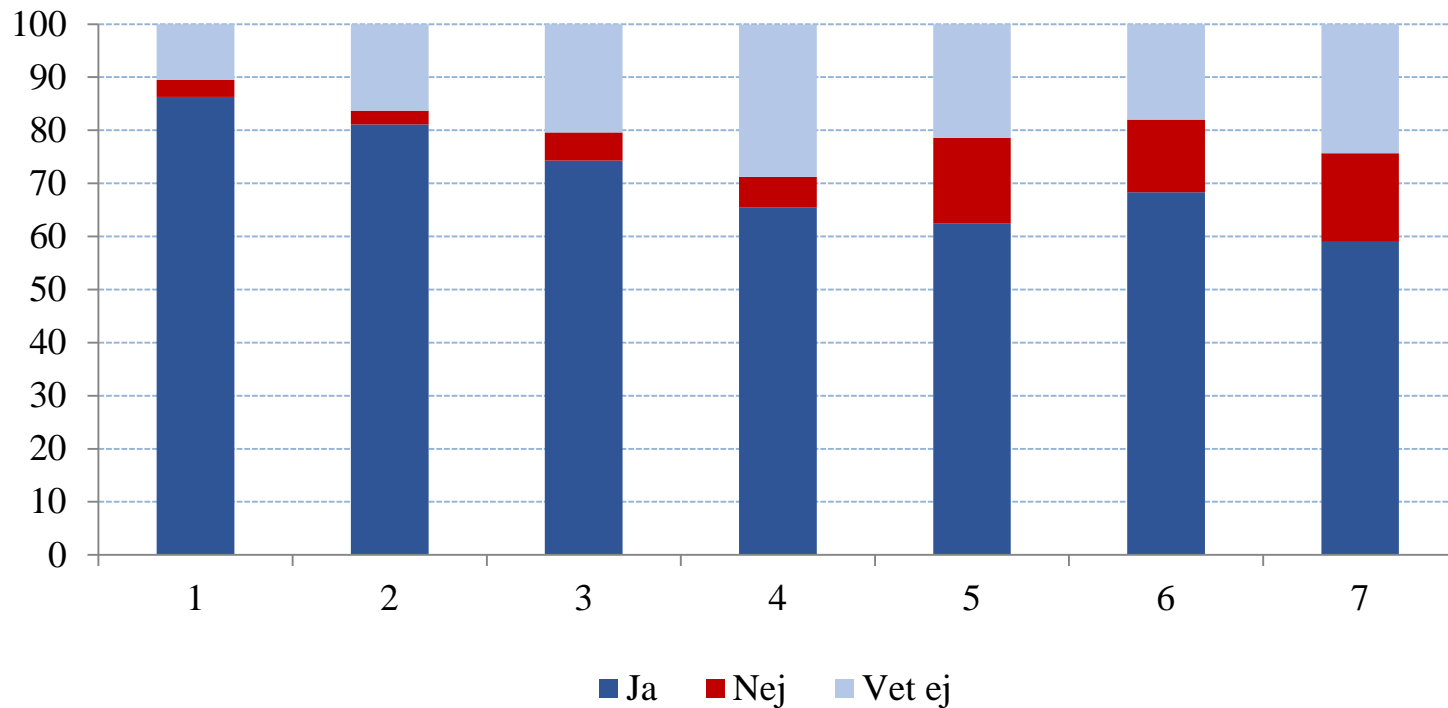
Synen på kollektivavtalen i företag med avtal efter bransch

Bransch	Erbjuder ett färdigt paket.	Förbättrar relationerna till de anställda.	Lättare att sätta olika löner.	Ger företaget ett bra anseende.	Krängligt och administrationskrävande.	Svårt att anpassa löner till hur bra det går.	Svårt att sätta olika löner.	Ger en för hög kostnadsnivå.	Ger för höga minimilöner.	Svårt att anpassa arbetstiden.	Svårt att bestämma andra anställningsvillkor.
Byggverksamhet	2,9	3,0	2,0***	3,4**	3,5***	3,9***	3,9***	3,5***	3,7***	3,5***	3,5***
Handel	3,3**	3,3**	2,6***	3,4***	2,8	3,5***	3,1	3,4***	3,4***	3,1	3,2
Hotell och restaurang	3,6**	3,6***	3,2	3,7***	2,4**	3,0	2,7	2,6	2,7	3,3	2,7
Information och kommunikation	3,0	3,4	2,5*	3,6***	2,9	3,2	2,4	2,6*	2,4*	2,8	2,9
Juridik, ekonomi, vetenskap och teknik	3,0	3,3*	2,4***	3,5***	2,6**	2,8	2,3***	2,3***	2,2***	2,5**	2,7
Tillverkning	3,1	3,2**	2,4***	3,3***	2,7***	3,6***	3,1	3,1	3,2*	3,1	3,0

Andel företag med avtal som fortsatt skulle vilja ha det om fackets möjligheter att tvinga fram avtal försvagades, efter bransch

Bransch	Ja	Nej	Vet ej
Hotell och restaurang	77,7	10,1	12,3
Information och kommunikation	74,0	18,5	7,5
Juridik, ekonomi, vetenskap och teknik	70,8	9,5	19,8
Tillverkning	62,7	17,1	20,1
Handel	56,8	16,8	26,4
Byggverksamhet	51,6	22,0	26,3

Andel företag med avtal som fortsatt skulle vilja ha det om fackets möjligheter att tvinga fram avtal försvagades, efter avtalskonstruktion

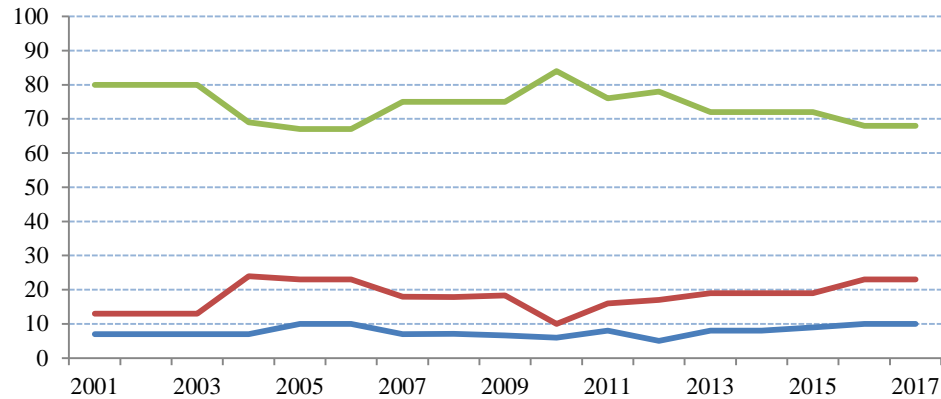

Synen på kollektivavtalen i företag med avtal, efter avtalskonstruktion

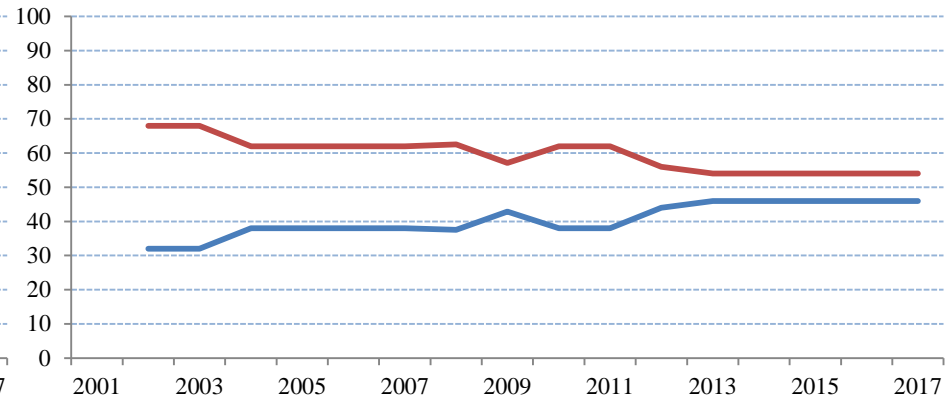
Avtalskonstruktion	Erbjuder ett färdigt paket.	Förbättrar relationerna till de anställda.	Lättare att sätta olika löner.	Ger företaget ett bra anseende.	Krångligt och administrationskrävande.	Svårt att anpassa löner till hur bra det går.	Svårt att sätta olika löner.	Ger en för hög kostnadsnivå.	Ger för höga minimilöner.	Svårt att anpassa arbetstiden.	Svårt att bestämma andra anställningsvillkor.
1. Lokal lönebildning utan centralt angivet utrymme	2,5**	3,5***	2,9	3,4	2,2***	2,8	2,1***	2,3***	2,0***	2,2***	2,3***
7. Generell höjning	3,3*	3,5***	2,3***	3,6***	3,3*	4,1***	4,0***	3,9***	3,6***	3,6***	3,6***

Graden av central styrning av det totala utrymmet, efter sektor

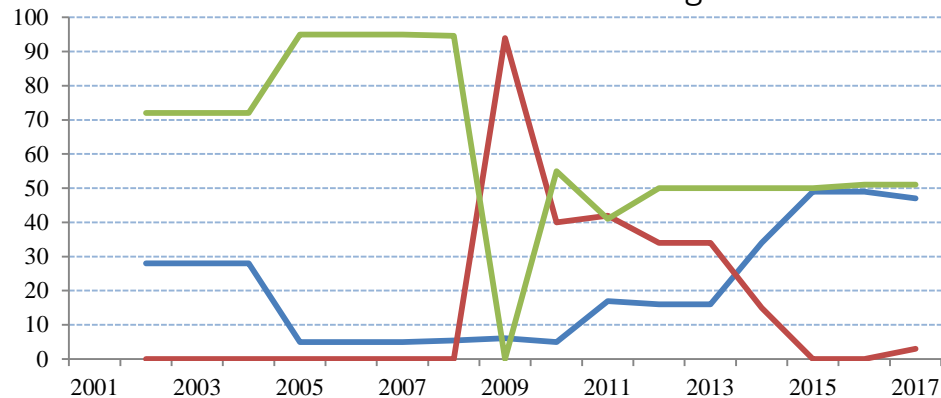
Privat sektor

Staten

Kommuner och landsting

- Helt lokal bestämning
- Lokal bestämning med stupstock om utrymmet
- Central bestämning

Synen på sifferlösa avtal

- Ett sätt att höja lönerna för eftersatta grupper (grupper med arbetskraftsbrist)
- Ett hot mot det nuvarande avtalssystemet och industrins märkessättning

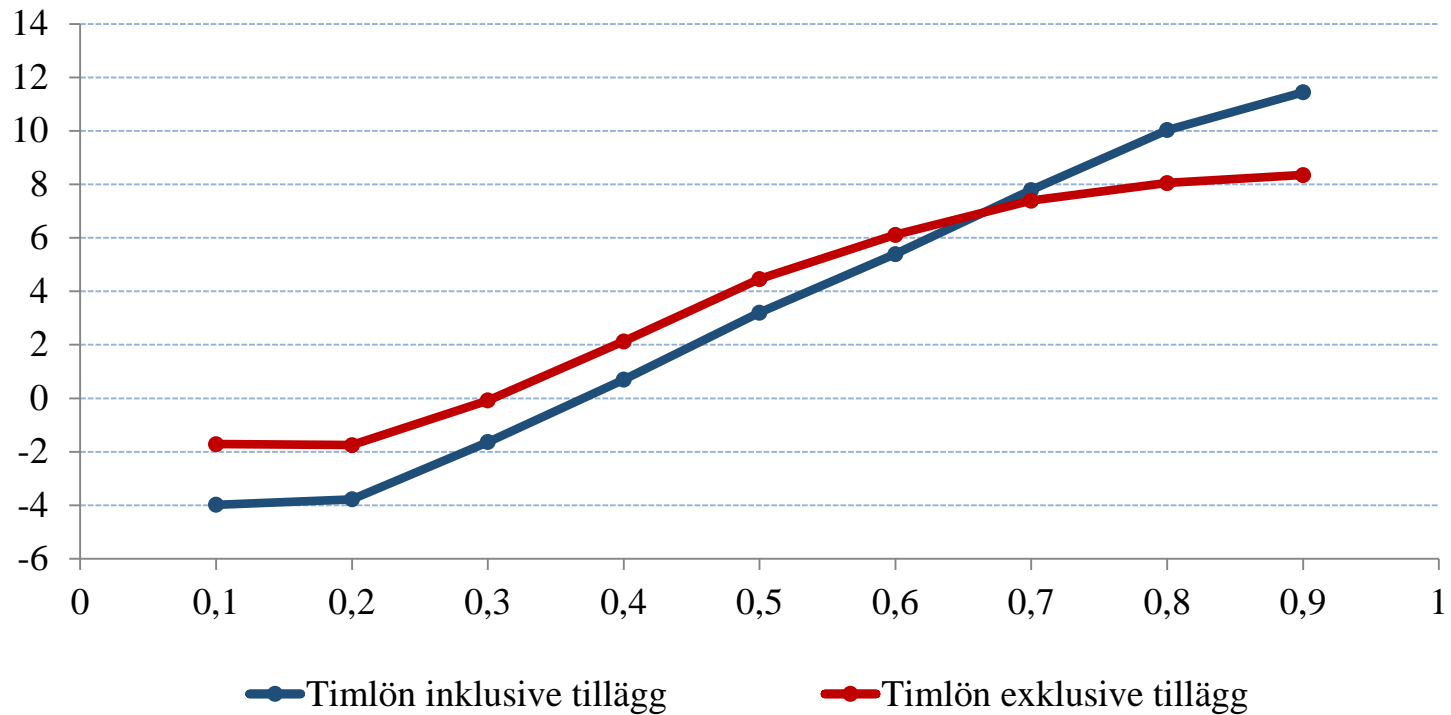
Tidigare kunskap om decentraliserad lönebildning/sifferlösa avtal

- Utländska studier finner att decentraliserad lönebildning på företagsnivå leder till högre löner (positiv lönepremie)
- Tidigare svenska studier har inte funnit sådana effekter av sifferlösa avtal

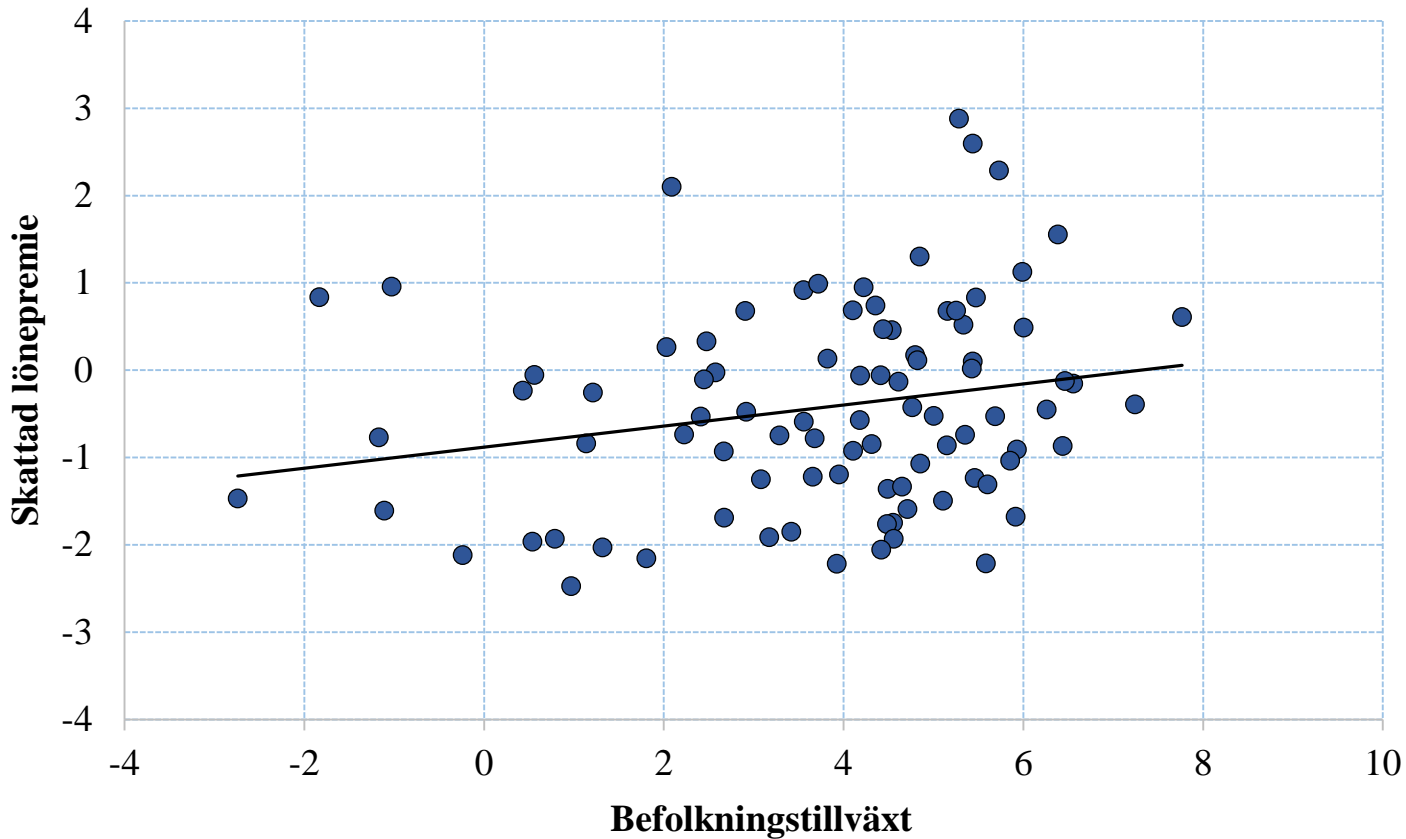
Egen empirisk studie

- Offentlig sektor
 - Sjuksköterskor som gått över till sifferlösa avtal 2011 jämfört med dem som inte gjort det
- Ingen effekt på genomsnittlig **månadslön**
- 2-3 procent högre **timlön**
- Cirka 2 procent kortare arbetstid
- Fler nyanställningar
- Större lönespridning
- Oklar effekt på arbetskraftsbristen
 - Högre lön och fler nyrekryteringar
 - Kortare arbetstid

Lönepremie vid sifferlösa avtal i olika delar av lönefordelningen

Regionala lönepremier vid sifferlösa avtal och befolkningstillväxt i åldersgruppen 65 år eller äldre

Huvudbudskap

- Företagens inställning till kollektivavtalen blir allt viktigare för kollektivavtalssystemets långsiktiga fortlevnad
- Företagen har i allmänhet en positiv syn på kollektivavtalen
- Den grundas inte främst på något inneboende värde för avtalen i sig utan på att avtalen ger **bra anseende** och **goda relationer** till de anställda
- Det hänger ihop med **sociala normer** om att företag ”ska ha kollektivavtal”
 - men sociala normer kan förändras
 - alltså osäkert fundament på lång sikt för kollektivavtalen

Några sätt att göra kollektivavtalen mer attraktiva för företagen

- Fler sifferlösa avtal också i privat sektor
 - Den främsta nackdelen med kollektivavtalen enligt företagen i enkäten är svårigheterna att anpassa lönerna till hur bra det går för företaget
- Möjligheter till enklare och mindre omfattande kollektivavtal (kollektivavtal *light*)
 - Småföretag
 - Internationella koncerner
- Möjligheter för anställda att inom given kostnadsram välja olika kompensationspaket
 - Olika kombinationer av anställningsvillkor